

SKOLINIAI SOCIALINIAME DISKURSE: VARTOSENA IR NORMOS

Doc. dr. Vida Rudaitienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Kalbos kultūros katedra
Ateities g. 20 LT-08303 Vilnius
Telefonas 274 06 18
Elektroninis paštas kkk@mruni.lt

*Pateikta 2007 m. balandžio 18 d.
Parengta spausdinti 2007 m. gegužės 3 d.*

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjama socialiniame diskurse vartojama svetimų kalbų leksika: tarptautiniai žodžiai ir kiti skoliniai, kurių dauguma ateina iš anglų kalbos. Vieni šių skolinių yra anglų kalbos žodžiai, kiti – per anglų kalbą ateinantys klasikinių kalbų, ypač lotynų kalbos, žodžiai, vadinami ir anglotynizmais. Skoliniai vertinami ir lietuvių kalbos normų atžvilgiu. Parodoma, kad daugelis jų turi lietuviškų atitikmenų. Aptariamas tarptautinių žodžių ir jų lietuviškų atitikmenų santykis.

Straipsnyje analizuojama ir labai ryški tendencija – plėsti skolinių, ypač tarptautinių žodžių reikšmes, paprastai suteikti jiems naujų reikšmių. Tarptautiniai žodžiai plinta kitose kalbose, dažniausiai anglų kalboje vartojamų atitinkamų žodžių reikšmėmis. Tarptautinių žodžių vartoseną naujomis, nebūdingomis lietuvių kalbai reikšmėmis yra sudėtinga problema ir socialiniame diskurse. Straipsnyje iškeliami tie atvejai, kai neatsižvelgiama į tarptautinio žodžio reikšmę, tiesiog persistengiama juos vartojant.

Pagrindinės sąvokos: diskursas, skoliniai, tarptautiniai žodžiai, ekstralingvistiniai veiksniai, interlingvistiniai veiksniai, morfologinis adaptavimas.

Įvadas

Straipsnio tikslas – panagrinėti ryškesnes skolinių vartojimo tendencijas socialiniame diskurse. Skolinta leksika vertinama ir lietuvių kalbos normų atžvilgiu. Vienas ar kitas leksikos variantas pasiūlomas ir remiantis konkrečiais vartosenos pavyzdžiais. Taip pat paanalizuojami kai kurie ekstralingvistiniai ir interlingvistiniai veiksniai, turintys įtakos skolinių vartosenai.

Pagrindinis tyrimo metodas – empirinis.

Kalbos duomenys rinkti iš oficialiųjų raštų, kai kurių savivaldybių, seniūnijų rengtų dokumentų ir kt.; jie žymimi *rš*; iš periodinėje spaudoje, mokslo leidiniuose įvairiais socialinės politikos, socialinio darbo ir kt. socialiniais klausimais raštų straipsnių (žr. Šaltiniai). Sakiniai gali būti sutrumpinti. Taip pat kalbos faktų panaudota iš valdininkų, pareigūnų, vyriausybės narių, socialinių darbuotojų, mokslininkų ir kt., nagrinėjančių įvairias socialines problemas, kalbos per Lietuvos radiją, televiziją, konferencijose, susirinkimuose ir kt.; jie žymimi *šnek*. Mat iš oficialiosios šnekamosios kalbos vieni ar kiti kalbos reiškiniai plinta į rašytinę kalbą, ir atvirkščiai. Socialinio diskurso kalba yra bendrinės kalbos dalis. Todėl ir skolinių vartojimo tendencijos socialiniame diskurse daugeliu atvejų yra panašios arba tokios pačios kaip ir apskritai bendrinėje lietuvių kalboje. Žinoma, kas kita – socialinės srities terminija.

1. Ekstralingvistiniai ir interlingvistiniai veiksniai

Visuomenės raida, politiniai pokyčiai paveikė ir socialinio diskurso leksiką. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, pagausėjo skolinių įvairias gyvenimo sritis, taip pat ir žmogaus socialinę gyvenimo sritį atspindinčioje kalboje. Skolinių plitimą lemia daugelis ekstralingvistinių veiksnių. Svarbiausia, kad keičiamas gyvenimo būdas, didėja žmogaus socialinės gyvenimo srities svarba. Dabar vyksta spartus globalizacijos procesai. Reikšmingas 2004 m. politinis įvykis – Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą. Išliko būtinybė kurti naujų įstatymų ar kitų teisės aktų, visuomenės gyvenimą tvarkančių dokumentų.

Juos reikia suderinti su Europos Sąjungos atitinkamais įstatymais ir dokumentais, įtvirtinančiais ir naują socialinę politiką. Ypač svarbu teisinės socialinės apsaugos kūrimas. Daugėja ir naujų socialinių paslaugų, kinta socialinio darbo teorija ir praktika. Visa tai atsispindi lietuvių kalboje, ypač jos leksikoje. Atsiranda naujų realiųjų, o su jomis kaip pavadinimai plinta ir skoliniai, dažniausiai iš anglų kalbos. Mat daugelį naują socialinę politiką įteisinančių įstatymų reikia versti iš anglų kalbos. Europos Sąjungos teisės aktai ir kiti oficialieji dokumentai verčiami į lietuvių kalbą, o Lietuvos įstatymai – į oficialiąsias Europos Sąjungos kalbas. Skoliniai iš įvairių teisės aktų ir kitų oficialiųjų dokumentų plinta į viešąją vartoseną, ne tik į periodinę spaudą, bet ir į oficialiąją šnekamąją kalbą. Juos platina valdininkai, įvairūs pareigūnai, vyriausybės nariai, politikai, žurnalistai ir kt.

Nesaikingo skolinių vartojimo viena iš priežasčių – noras kalba išsiskirti iš kitų ir su tuo susijęs perdėtas kalbos moderninimas, siekimas kalbėti ir rašyti įmantriau, neįprasčiau, kitoniškai. Kaip teigia Loreta Vaicekauskienė (2004, p. 23), ir „dabartinės kultūros tendencijos, požiūris į pasaulį pasižymi globališkumu, integracija – būtent kitoniškumo toleravimu“.

Skolinių vartosenos pokyčiams, kaip ir apskritai kalbos raidai, turi įtakos ir interlingvistiniai veiksniai. Pastaruoju metu ryškus anglų kalbos poveikis, ji laikoma prestižine kalba. Vykstant globalizacijai, anglų kalba darosi pasauline kaip kadaise lotynų kalba. Taigi „visuomenės tarptautėjimas lemia ir kitą labai svarbų svetimos kalbos įtakos aspektą – perimamos kalbos vartosenos sritys, kuriose nacionalinės kalbos užleidžia vietą internacionalinei (anglų kalbai)“ (Vaicekauskienė, 2004, p. 18). Per anglų kalbą, dažniausiai per vertimus dalis atėjusių skolinių pradeda įsigalėti ir kaip terminai. Žinoma, kas terminizuota anglų kalboje, dar neterminizuota lietuvių kalboje. Vadinasi, verčiant reikia didelio lingvistinio išprusimo. Priešingu atveju dalis anglų kalbos žodžių, be kurių tikrai galima išsiversti, pradedami įteisinti kaip terminai.

2. Anglų kalbos skoliniai

Socialiniame diskurse vartojama ir morfologiškai neadaptuotų anglų kalbos žodžių ir žodžių junginių ar šiaip posakių, pvz.: *forward* LR(S) 2006 179 – pirmyn, į priekį; tolyn, toliau ir kt.; *high society* LŽ 2003 106 – aukštuomenė; *know-how* rš – technologijos naujovės; praktinė patirtis; *last, but not least* LR 2002 61 – paskutinis, bet ne mažiau svarbus; *mass media* rš – žiniasklaida; *reality* LR 2001 63 – tikrovė, tikr(en)ybė; tikrumas, tikroviškumas; *second hand* rš – iš antrų lūpų, iš netiesioginių šaltinių (apie žinias, informaciją ir pan.); *very important person* LR 2001 104 – labai svarbus asmuo; *who is who?* LŽ 20047 2 – kas yra kas? Anglų kalbos žodžiai dažniausiai oficialiojoje šnekamojoje kalboje ir aplietuvinami, t. y. paprastai remiamasi tarimu ir pridėdamos lietuviškos galūnės, pvz.: *autsitas* šnek. – pailginta darbo savaitė; *declainas* šnek. – baigties terminas, galutinis terminas; *nonstopas* šnek. – nepertraukiamas, -a; be sustojimų (reisas); *taimautas* šnek. – pertrauka; pertraukėlė. Visų šių anglų kalbos žodžių vartojimas negali būti pateisinamas.

Anglų kalbos žodžiais dažnai stumiami iš vartosenos įprasti lietuviški arba tarptautiniai žodžiai, žodžių junginiai, pvz., *brifingas* rš, *bryfingas* rš – trumpoji spaudos konferencija; *hepiendas* rš – laiminga pabaiga; *imidžas* VŽ 2004 6 – įvaizdis, vardas, veidas, kartais išvaizda; *isteblišmentas* šnek. – aukštuomenė, viršūnės; *ofisas* VŽ 2002 38 – būstinė, įstaiga, kontora, biuras; raštinė, skyrius; *pilotinis*, -ė (projektas, akcija ir kt.) rš – bandomasis, -oji (projektas, akcija ir kt.); *topinis*, -ė (klausimas, padėtis ir kt.) šnek. – svarbus, -i, ypatingas, -a (klausimas, padėtis ir kt.). Žinoma, periodiniuose leidiniuose, apskritai rašytinėje kalboje dažniau negu oficialiojoje šnekamojoje kalboje vartojami anglų kalbos žodžių lietuviški arba įprasti tarptautiniai atitikmenys.

Socialiniame diskurse vartojama ir neteiktinų santrumpų, padarytų iš anglų kalbos žodžių. Viena iš dažnesnių yra *piaras*, padaryta iš anglų kalbos žodžių junginio *public realations*, kurių atitikmenys – ryšiai su visuomene; viešieji ryšiai, t. y. visuma būdų, kaip save pateikti (įvaizdžio kūrimas), pvz.: *Geriau panaudoti dalį pinigų visuomenei, o ne kai kurių socialinių darbuotojų piaru* (= vešiesiems ryšiams) už valstybės pinigų LŽ 2005 14. Kartais socialinių klausimų sprendimas virsta kai kurių pareigūnų piaru (=ryšiais su visuomene) šnek. *Piaro* (=viešųjų ryšių) akcija, kad Vilniaus meras rūpinausi vilniečių socialine apsauga šnek.; atsirado net žargonybė *piarčikas* LŽ 2003 106, vartojama reikšme 'viešųjų ryšių partneris'.

Kita grupė skolinių – paprastai per anglų kalbą ateinantys klasikinių kalbų, ypač lotynų kalbos kilmės, žodžiai, kurie vadinami ir anglolotynizmais. Kai kurie iš jų turi ir gerų lietuviškų atitikmenų. Palyginti neseniai pradėti vartoti lotynų kalbos kilmės terminai *mediacija*, TŽ rodoma reikšmė 'trečiosios, ginče dalyvaujantios valstybės tarpininkavimas tarptautiniame ginče' ir *mediatorius*, TŽ teikiama reikšmė 'valstybė, dalyvaujanti tarptautiniame ginče kaip tarpininkė'. Mat Lietuvoje *mediacija* kaip ginčų sureguliuavimo procedūra tik pradeda įsigalėti. Teismų tarybos 2005 m. gegužės nutarimu „Dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto“ buvo patvirtintas bandomasis teisminės mediacijos projektas ir

Teisminės mediacijos taisyklės (apie šeimos mediaciją žr. Sondaitė, 2006, p. 24–28). Kartais vartose-noje pastebimi ir terminų *mediacija*, *mediatorius* lietuviški atitikmenys (*teisminis*) *tarpininkavimas*, (*teisminis*) *tarpininkas*. Žinoma, šie lietuviški žodžiai (gal ir dėl noro būti suprastiems) raštų kalboje dažniau pastebėti skliausteliuose po minėtų lotyniškų terminų, pvz.: *Mediacijos (tarpininkavimo) metodas taikomas sprendžiant įvairius šeimos konfliktus* rš. *Mediatorius (tarpininkas) padeda konfliktuojantiems sutuoktiniams pasiekti juos tenkinančius sprendimus* rš.

Terminizuotas žodžių junginys *ekskliuzyvinė teisė* rš turi gerą lietuvišką atitikmenį *išimtinė teisė*. Ir socialiniame diskurse vartojami *ekskliuzyvinis pokalbis* rš, *ekskliuzyvinis interviu* LŽ 2004 16, *ekskliuzyvinė situacija* rš keistini *išskirtinis*, *ypatingas pokalbis*, *išskirtinis*, *ypatingas interviu*, *išskirtinė*, *ypatinga situacija*; *ekskliuzyvinė prekė* rš vadintina *puiki prekė*, *rinktinė prekė*, *išskirtinė prekė*; vartotina ne *ekskliuzyvinis-pomėgis* šnek., bet *vienintelis pomėgis*, *išskirtinis*, *ypatingas pomėgis*. Lotynizmas *ekstraordinarus*, *-i* keistinas lietuviškais žodžiais *išskirtinis*, *-ė*; *kraštutinis*, *-ė*; *ypatingas*, *-a*, pvz.: *Kovai su narkomanija reikia imtis ir ekstraordinarių (išskirtinių, ypatingų) priemonių* rš. *Lietuvos mokyklose susidarė ekstraordinari (=išskirtinė, ypatinga, kraštutinė) padėtis: mokiniai užpuola mokytojus* šnek.

Vietoj lotynizmo *generacija* vartotinas lietuviškas žodis *karta*, pvz.: *Baisu, kad Lietuvoje vis labiau reiškiasi generacijų (=kartų) atskirtis* rš. *Būtina atkurti jaunosios ir vyresniosios generacijų (=kartų) ryšį* šnek. *Išsiauginsime generaciją (=karta) žmonių, kurie skleis humanizmo idėjas* šnek. *Lietuvoje vyrauja akiplėšiškumas, demagogija, liguistos ambicijos – ydos, kurių jaunoji generacija (=karta) išmoko iš vyresniųjų* rš. *R. V. – puiki pedagogė ir psichologė yra seniai nusipelnusi gauti visuomenės ir valstybės paramą tam, kad galėtų savo sukauptas žinias ir patirtį vaisingai panaudoti ugdydama Lietuvos jaunąją generaciją (=karta)* LŽ 2003 12.

Nevartotini ir lotynų kalbos kilmės žodžiai *legitimacija*, *legitimumas*, *legitimuoti*, *legitimus*, *-i*, nes turime lietuviškus atitikmenis *įteisinimas*, *įteisinti*, *įteisintas*, *-a*, pvz., *Kai kurie socialinės politikos įstatymai legitimūs (=įteisinti) visoje Europos Sąjungoje* rš. *Socialinė atskirtis, kai kurių teisės aktų neligitimumas (=neįteisinimas) trukdo kurtis pilietinei visuomenei* rš.

3. Tarptautiniai žodžiai ir jų lietuviški atitikmenys

Tarptautiniai žodžiai, arba internacionalizmai, laikomi bendrinei kalbai priimtinais skoliniais (Lietuvių kalbos enciklopedija, 1999, p. 641). Lietuvių kalboje tarptautinių žodžių vartojimas paprastai priklauso nuo funkcinio stiliaus. Oficialiuose (moksliniame ir administraciniame) stiliuose paprastai jų vartojama daugiau. Kartais be tarptautinių žodžių išsiversti neįmanoma. Daugelis jų yra terminai, neturintys lietuviškų atitikmenų. Vis dėlto ir socialiniame diskurse per daug vartojama tarptautinių žodžių, kuriais aptemdoma ir mintis. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad daugelis vartojamų tarptautinių žodžių turi lietuviškų atitikmenų, pvz.: *aktualus*, *-i* – (šiuo metu) svarbus, *-i*, reikšmingas, *-a*; *atributas* – požymis, savybė; *autentiškas*, *-a*, – tikras, *-a*; *forumas* – suvažiavimas; sąskrydis; *galantiškas*, *-a* – paslaugus, *-i*, mandagus, *-i*; *garantija* – laidavimas; užtikrinimas, tikrumas; *garantuoti* – laiduoti; užtikrinti; *imponuoti* – daryti įspūdį; *individualus*, *-i* – pavienis, *-ė*; atskiras, *-a*; asmeninis, *-ė*; *informacija* – pranešimas; žinios; *informuoti* – pranešti; *instrukcija* – nurodymai; paaiškinimas; *intrigantas*, *-ė* – kiršintojas, *-a*; *intriguoti* – kiršinti, regzti intrigas; dominti; *intuicija* – nuojauta; *kompetencija* – išmanymas; reikalas, pareiga; *kompetentingas*, *-a* – išmanantis, *-i*; išmaningas, *-a*; išmanus, *-i*; *komplikuotas*, *-a* – sunkus, *-i*; sudėtingas, *-a*; *komplikuoti* – sunkinti; paininti; *kompromisas* – santarvė; *konfrontacija* – priešprieša; priešinimas; akistata; gretinimas; *konfrontuoti* – priešintis, susipriešinti; nesutarti; *moralus*, *-i* – doras, *-a*, dorovingas, *-a*; *pedantiškas*, *-a* – smulkmeniškias, *-a*; *perturbacija* – trikdymas; *preferencija* – pirmenybė, lengvata; *realus*, *-i* – tikras, *-a*; tikroviškas, *-a*; įgyvendinamas, *-a*; *reliatyvus*, *-i* – santykinis, *-ė*; *reprezentuoti* – (oficialiai) atstovauti; *restruktūrizuoti* – pertvarkyti (struktūrą); *sertifikatas* – pažymėjimas; *situacija* – padėtis, būklė, būseną; aplinkybės; *tolerancija* – pakanta, pakantumas; *tolerantiškas* – pakantus, *-i*; *toleruoti* – pakęsti ir kt. (plačiau žr. KP, 2005).

Lietuvių kalba suaugusi su lietuvių dvasia, su lietuvių etnine kultūra. Ji geriausiai išreiškia lietuvių bendravimo ypatybes, jų vidinio pasaulio ypatumus, etninės kultūros savitumą. Pastebėta, kad svetimų kalbų žodžiais nusakomi bendri, paviršutiniški, nuo žmogaus vidinio pasaulio atsieti dalykai. Bendri, nuo savo kilmės nutolę ir pirminę prasmę praradę tarptautiniai žodžiai apibūdina apibendrintą dalyko ar reiškinio pusę. Vartodami tarptautinius žodžius, kaip ir apskritai skolinus, lyg paslepiame dalyko, reiškinio ir kt. esmę. Jie paprastai netinka kalbant apie dorovę, reiškiant nuoširdumą, pagarbumą ir kt. Taigi daugelis ir tarptautinių žodžių ne tik nevartotini lietuvių kalboje, bet jie ir neatitinka to, kas norima pasakyti. Tie, kurie nepraradę lietuvių kalbos jausmo, niekad nesakys *re spekta bili šeima* LŽ 2003 73, *re spekta bili iš-*

vaizda LR 2002 265, *respektabilios išvaizdos vyras* LR 2005 12, o rinksis jų lietuviškus variantus: *garbi, garbinga šeima, orios išvaizdos vyras*. Juo labiau ko verti pasakymai: *būtina vienodai respektuoti* (=gerbti) *visus Lietuvos žmones šnek., trūksta respektu* (=pagarbos, pagarbumo) *šeimai šnek. ir kt.*

Tarptautiniai žodžiai nuo lietuviškų žodžių skiriasi ir semantika, ir stilistine verte (plg. Pikčilingis, 1975, p. 176–177). Reikėtų įsidėmėti, kad net ir vienos reikšmės, kaip sinonimai vartojami tarptautiniai ir lietuviški žodžiai ne visuomet gali pakeisti vienas kitą, nes „tik kontekstas lemia, kurį iš jų tinka pasirinkti, kad raiška būtų tiksli“ (Koženiausienė, 2005, p. 304). Pavyzdžiui, *demonstruoti* ir *rodyti*. DLKŽ nurodomos šios žodžio *demonstruoti* reikšmės: 1. viešai rodyti (filmus, mašas, bandymus, mašinų veikimą ir pan.); 2. dalyvauti demonstracijoje; 3. tyčia, pabrėžiamai ką daryti. Šiame žodyne lietuviško žodžio *rodyti* teikiamos dvi reikšmės: 1. duoti žiūrėti, leisti matyti, daryti matomą; 2. prk. Duoti pažinti, reikšti, liudyti. Taigi *demonstruoti* ir *rodyti* semantiškai nėra visiškai tapatūs, todėl juos vartojant į tai reikėtų atsižvelgti. Paprastai žmogus gali ką nors demonstruoti, pvz.: *Moksleivis pabrėžtinai demonstravo savo išskirtinumą bei panieką kitiems* LR 2007 10. *Vyras teisme elgėsi santūriai, nemandė slėpti veido, nedemonstravo jokių emocijų* LR 2007 29. Bet šiuo atveju tarptautinis žodis *demonstruoti* (ir su priešdėliu pa-) imamas vartoti neįprastai, atsiranda ir dviprasmybė, pvz.: *Reikėtų, kad mūsų pareigūnai pademonstruotų pagarbą žmogaus gyvybei, žmogaus gyvenimui* rš. Juk kas kita *rodyti* ir kas kita *demonstruoti pagarbą žmogaus gyvybei, žmogaus gyvenimui*. Kartais vartojant minėtą tarptautinį žodį žeidžiamo ir lietuvių kalbos normos, pvz.: *Ir keli faktai gali pademonstruoti Lietuvoje klestinčią įvairių socialinių grupių korupciją šnek. Statistikos duomenys demonstuoja išsituokusių šeimų daugėjimą* rš. Faktai ir duomenys gali ką nors *rodyti*, o ne *demonstruoti* (plg. Koženiausienė, 2005, p. 304).

Buvo įprasta vartoti tarptautinį žodį *deficitas* prekių trūkumui ar nuostoliui nusakyti. Šis žodis sietinas su materialinėmis vertybėmis ir netinka dorinių ir dorovinių vertybių stokai reikšti (plg. Koženiausienė, 2005, p. 305). Pavyzdžiui, *Laukimas pavėsyje, kol problemos pačios išsispręs, – aiškiausias atsakomybės deficito požymis* LR 2006 248. *Lietuvoje vis labiau pastebimas dorovės deficitas* šnek. *Ryškéja dar vienas G. K. Vyriausybės bruožas – atsakomybės deficitas* šnek. *Tai, kad padaromas Lietuvos valdžios viršūnėse – didžiulis deficitas, rodo ir „Lietuvos ryte“ paskelbtas rašinys „Privilegijų baloje kapnojasi ir signatarai“* LR 2006 218.

Vartodami kalboje tarptautinius žodžius turėtume atsižvelgti ir į tai, kam ta kalba skiriama. Viešojoje neprofesionalams skiriamoje kalboje reikėtų vengti profesionalams suvokiamų tarptautinių žodžių. Tokiu atveju geriau vartoti jų lietuviškus atitikmenis. Pavyzdžiui, *deliktas* [lot. *delictum* – nusižengimas] visiškai suprantamas teisininkams turi lietuviškus atitikmenis *teisės pažeidimas, nusikaltimas; delinkventas* [lot. *delinquens* (kilm. *Delinquentis*) – nusižengiantis] – *teisės pažeidėjas, -a, asmuo, padaręs nusikaltimą, nusikaltėlis, -ė*. Juo labiau kad iš šio žodžio daromasi ir vedinių, pvz.: *Delinkventinio elgesio mergaitėms Prieglaudos namai bus kuriami Joniškio rajone, Žagarėje* šnek. Visiems būtų suprantama, jeigu vietoj *delinkventinio elgesio mergaitė* vartotume atitikmenis: *linkusi nusikalsti mergaitė, nusikaltusi mergaitė; asocialaus elgesio mergaitė, sunkiai auklėjama mergaitė*. Taip pat visiems aišku, kai sakoma *pažintinis reiškiny*s, o ne *kognityvus reiškiny*s; *sukarintas rajonas*, o ne *paramilitarinis rajonas* ir kt.

4. Tarptautinių žodžių semantiniai pokyčiai

Tarptautiniams žodžiams suteikiama naujų reikšmių, jie pradedami vartoti kitoms kalboms būdingomis reikšmėmis. Viena iš svarbiausių problemų – tarptautinių žodžių vartojimas naujomis nebūdingomis reikšmėmis (plg. Rudaitienė, 2006, p. 123–133). Nemažai socialiniame diskurse vartojamų tarptautinių žodžių, kaip jau minėta, ateina per anglų kalbą, dažniausiai per oficialiųjų raštų, dokumentų vertimus. Tai rodo ir tarptautinių žodžių semantika. Dažnai tarptautiniams žodžiams anglų kalbos pavyzdžiu suteikiama naujų reikšmių. Tai atsitinka ir todėl, kad „verčiant iš kitos kalbos, vertėjui pats žodis atrodo įprastas, vartotinas, į tarptautinių žodžių žodynus įtrauktas, todėl kartais nekreipiama dėmesio, kad jis turi įvairių reikšmių“ (Vladarskienė, 2004, p. 179). Kitaip tariant, tarptautinis žodis paprastai neišverčiamas. Taigi kai kurie tarptautiniai žodžiai pradedami vartoti naujomis, lietuvių kalbai nebūdingomis reikšmėmis ir pradeda įsigalėti išstumdami lietuviškus žodžius. Panagrinėsime keletą tokių tarptautinių žodžių.

4.1. Žodžio *dimensija* reikšmė

Tarptautinio žodžio *dimensija*, kilusio iš lotynų kalbos [lot. *dimensio* – matmuo], DLKŽ nurodoma reikšmė ‘dydžio vienetais reiškiamas matmuo’. TŽ teikiamos dvi žodžio *dimensija* reikšmės: 1. mat-

muo; 2. *fiz.* Formulė, rodanti fiz. Dydžio santykį su pasirinktos vienetų sistemos pagr. Dydžiais. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ nurodo žodžio *dimension* šias reikšmes: 1. (*problemos, situacijos*) aspektas; 2. mastas, užmojis, svarba; 3. (*papr. Pl*) matmuo (*t.p. mat.*); *dimensija* (*t. p. fiz.*); dydis. Verčiant iš anglų kalbos įvairius dokumentus, akivaizdu, kad nebuvo gilintasi į visas žodžio *dimension* reikšmes, jis paprasčiau nebuvo išverstas į lietuvių kalbą. Matyt, buvo remtasi tik tuo, kad žodis *dimensija* yra ir DLKŽ, ir TŽ. Taigi tarptautinį žodį *dimensija* linkstama vartoti anglų kalbos žodžiu *dimension* būdingomis reikšmėmis, pvz.: *Kai kurių pareigūnų veiksmai turėtų būti vertinami ir politinė, ir kultūrine dimensija* (ir politiniu, ir kultūriniu aspektu, atžvilgiu) rš. „Kultūrinis turinys“ – simbolinė prasmė, *meninė dimensija* (=vertė, reikšmė, svarba) ir *kultūros vertybės, kurias suformavo kultūrinis identitetas arba kurios yra kultūrinio identiteto išraiškos* Žin. 2007 1 11. *Lietuvoje nuvertinta doros dimensija* (=svarba, vertė, reikšmė) šeimai rš. *Reikia parodyti ir Europos kultūros dimensiją* (=svarbą, vertę, reikšmę) *lietuvių kultūrai* šnek. *Ugdant žmogų negali būti ignoruojama jo dvasinių vertybių dimensija* (=svarba, vertė, reikšmė) rš.

4.2. Žodžių *harmonizuoti, harmonizavimas* reikšmės

Šie žodžiai sietini su tarptautiniu žodžiu *harmonija*, kilusiu iš graikų kalbos [gr. *Harmonia* – dar-na]. DLKŽ nurodomos dvi šio žodžio reikšmės: 1. *muz.* Akordų sudarymo taisyklės; sąskambių ir jų santykių visuma; 2. visumos ir jos dalių darna, dermė. TŽ nurodomos penkios šio žodžio reikšmės: 1. visumos ir jos dalių darna, vidaus ir išorės, turinio ir formos atitikimas; 2. daugiabalsės muzikos sąskambių ir jų santykių visuma; vienas sąskambis arba kelių sąskambių junginys; 3. *muz.* Teorijos dalis, tirianti akordų sudarymo, jų jungimo dėsnius, tonacijų santykius; 4. *kalbot.* Balsių harmonija, kitaip *sinharmonizavimas*; 5. santaika, sandora, darna, vienybė. Iš šio daiktavardžio padaryto veiksmažodžio *harmonizuoti* DLKŽ nurodoma reikšmė ‘papildyti melodiją akordais pagal harmonijos taisyklės’. Taigi šis žodis vartotinas kalbant apie muziką. TŽ nurodoma ta pati veiksmažodžio *harmonizuoti* reikšmė. Abstraktas *harmonizavimas* žodynuose atskirai neaptariamas. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ žodžio *harmonize* nurodo dvi reikšmes: 1. (su)derinti; derintis, būti suderintam; 2. harmonizuoti(s). Šia pirmąja anglų kalbos veiksmažodžio *harmonize* reikšme ‘suderinti, derintis, būti suderintam’, kuri yra nauja, nebūdinga lietuvių kalbai, tarptautiniai žodžiai *harmonizuoti* ir *harmonizavimas* (apie jų vartojimą naujomis reikšmėmis teisės aktuose žr. Vladarskienė, 2004, p. 178–182) imami vis plačiau vartoti, pvz.: *Atsirado laikas harmonizuoti* (=suderinti) *visas struktūras: verslą, mokslą, akademinę bendruomenę* šnek. *Norime harmonizuoti* (=suderinti) *naujus statinius Vilniaus senamiestyje su jo aplinka* LR(S) 2006 126. *Reikia harmonizuoti* (=suderinti) *verslą ir studijas, kad parengtume gerus specialistus* rš; *Šeimos narių santykių harmonizavimas* (=suderinimas) – *jau ir mokslo problema* rš. Verčiant iš anglų kalbos įvairius dokumentus ir kt., matyt, nebuvo gilintasi į visas veiksmažodžio *harmonize* reikšmes, jis paprasčiausiai nebuvo išverstas į lietuvių kalbą. Kaip ir anksčiau aptartu atveju, tikriausiai remtasi tuo, kad tarptautiniai žodžiai *harmonizuoti, harmonizavimas* yra ir DLKŽ, ir TŽ.

4.3. Žodžių *motyvuoti, motyvuotas, -a* reikšmės

Šie žodžiai sietini su tarptautiniu žodžiu *motyvas*, kilusiu iš lotynų kalbos [lot. *motivum*]. DLKŽ žodžio *motyvas* nurodomos šios reikšmės: 1. skatinamoji priežastis, veiksnys, veikimo pagrindas; 2. įrodymas, argumentas; 3. mažiausias meno kūrinio turinio, prasmės vienetas; 4. *muz.* paprasčiausias ritminis melodijos vienetas. TŽ teikiamos net septynios žodžio *motyvas* reikšmės: 1. skatinamoji priežastis, veiksnys; 2. įrodymas, argumentas; 3. *psichol.* vidinis veiksnys, skatinantis kokią nors veiklą; 4. *lit.* mažiausio turinio vieneto tema arba kūrinio temos schema (*papr.* pagrįsta literatūrine, kultūrine tradicija); 5. būdinga muz. kūrinio melodijos atkarpa, muz. temos dalis; 6. mažiausias muz. formos darinys, turi 1 akcentą; 7. pagrindinis, lengvai atpažįstamas dailės kūrinio kompozicijos elementas. Mažiau reikšmių nurodoma iš šio daiktavardžio padaryto veiksmažodžio *motyvuoti*. DLKŽ rodo bendrą šio veiksmažodžio reikšmę ‘pateikti argumentų, įrodymų, motyvų, pagrįsti’. Ta pati veiksmažodžio *motyvuoti* reikšmė nurodoma ir TŽ – ‘pagrįsti, pateikti argumentų, įrodymų, motyvų’. Iš veiksmažodžio *motyvuoti* formų dažnai vartojamas neveikiamasis dalyvis *motyvuotas, -a*. DLKŽ jis neaptariamas. TŽ rodo šio žodžio dvi reikšmes: 1. pagrįstas argumentais, įrodymais; 2. *kalbot.* motyvuotas žodis – darinys, kurio komponentai primena kt. žodžius ir jų komponentus. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ teikia šias daiktavardžio *motive* reikšmes: 1. motyvas; akstinas, skatulus; 2. = *motif* 1 pagrindinė tema/mintis, leitmotyvas; būdvardžio *motive* rodomos reikšmės; 1. varomasis, skatinamasis; 2. judinamasis. Šiame žodyne anglų kalbos veiksmažodžio *motivate* teikiamos taip pat dvi reikšmės: 1. skatinti, būti priežastimi; 2. išdėstyti/parodyti motyvus, pagrįsti, motyvuoti.

Anglų kalbos pavyzdžiu veiksmažodžiui *motyvuoti* (ir su priešdėliais) suteikiama naujų reikšmių, jis imamas vartoti reikšme 'skatinti', pvz.: *Antroji aukštojo mokslo problema – teisinė sistema, kuri nemotyvuoja* (=neskatina) *visų sistemos dalyvių siekti vieno bendro tikslo* R 2006 292. *Daugelį išvykti iš šalies motyvuoja* (=skatina) *noras geriau gyventi* šnek. *Kaip sumotyvuoti* (=paskatinti) *studentus rinktis vieną ar kitą studijų programą* šnek. *Mūsų teisinė bazė nemotyvuoja* (=neskatina) *siekti aukštojo mokslo kokybės* rš. Juo labiau kad ir vartosenoje kartais pastebimas veiksmažodžio *motyvuoti* lietuviškas atitikmuo *skatinti*, pvz.: *Neįgalų žmogų labai sunku motyvuoti*, t. y. *skatinti užsiimti kokia nors veikla* šnek.

Pastaruoju metu linkstama neįprastai vartoti neveikiamąjį dalyvį *motyvuotas*, -a. Jis vartojamas vertinant patį žmogų, dažniausiai vienos ar kitos srities specialistą, valdininką, pareigūną ir kt. Šiuo atveju žodžio *motyvuotas*, -a reikšmė dažniausiai sietina su TŽ nurodoma žodžio *motyvacija* pirmąja reikšme – 'tam tikro elgesio, veiklos paskatų, motyvų veikti turėjimas', t. y. 'kuris turi paskatų, motyvų dirbti tam tikrą darbą, atlikti tam tikras pareigas'. Kitaip tariant, 'kuris atsidavęs darbui, mokslui'. Tiktu vartoti (kartais tai ir pastebima) *turintis*, -i *motyvaciją* arba *atsidavęs*, -usi *specialistas*, -ė, *valdininkas*, -ė, *pareigūnas*, -ė, *studentas*, -ė ir kt., pvz.: *Jas [socialines stipendijas] skirtų Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kaip paramą tiems studentams, kurie būtų motyvuoti* (=turėtų motyvaciją) *ir norėtų studijuoti* R 2006 292. *Lietuvoje trūksta kvalifikuotų ir motyvuotų* (=turinčių motyvaciją, atsidavusių) *socialinių darbuotojų* rš. *Reikia motyvuotų* (=turinčių motyvaciją, atsidavusių mokslui) *studentų, tada ir išsiugdysime gerų specialistų* šnek. Tokia žodžio *motyvuotas* vartosena yra ne kas kita, kaip pažodinis vertimas iš anglų kalbos. Bet kas tinka vienai kalbai, nebūtinai gali tikti kitai kalbai. Pagal lietuvių kalbos normas žmogus negali būti *motyvuotas*, jo gali būti *motyvuotas* elgesys, *motyvuota* veikla, *motyvuoti* veiksmai. Taigi visiškai kas kita ir priimtina, kai vartojama, pvz.: *motyvuotas piliečio prašymas pasaugoti vertybes* Žin. 2006 121 67, *motyvuotas siūlymas tvirtinti Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą* Žin. 2007 12 41, *motyvuotas Vilniaus miesto savivaldybės sprendimas „Dėl vaikų gražinimo į mokyklas“* rš.

4.4. Žodžių *orientuoti*, *orientuotas*, -a reikšmės

Šie žodžiai sietini su lotynų kalbos kilmės tarptautiniu žodžiu *orientacija* [pranc. *orientation* <lot. *oriens* (kilm. *Orientis* – rytai)]. DLKŽ nurodoma tarptautinio žodžio *orientacija* trys reikšmės: 1. savo buvimo vietos nustatymas pasaulio šalių atžvilgiu; 2. prk. Mokėjimas susivokti; 3. prk. Veiklos kreipimas tam tikra linkme. TŽ nurodomos šios tarptautinio žodžio *orientacija* reikšmės: 1. savo buvimo vietos nustatymas; padėties pasaulio šalių atžvilgiu nustatymas; 2. susivokimas aplinkoje, situacijoje; 3. kokios nors pakraipos, krypties palaikymas, palankus nusistatymas jos atžvilgiu. Iš šio daiktavardžio padaryto veiksmažodžio *orientuoti* DLKŽ teikiamos dvi reikšmės: 1. padėti nustatyti buvimo vietą; 2. prk. Duoti veiksams tam tikrą linkmę. TŽ pateiktos trys veiksmažodžio *orientuoti* reikšmės: 1. duoti kryptį; 2. nustatyti padėtį erdvėje pasaulio šalių atžvilgiu; 3. prk. Padėti kam nors susivokti kur nors; nukreipti. Iš veiksmažodžio *orientuoti* formų dažnai vartojamas neveikiamasis dalyvis *orientuotas*, -a. Minėtuose žodynuose jis neaptariamas. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ teikia dvi daiktavardžio *orientation* reikšmes: 1. orientacija; orientavimas(is); 2. supažindinimas (*su nauju darbu ir pan.*); įvadinis kursas (*studentams*). Šiame žodyne anglų kalbos veiksmažodžio *orient* teikiamos keturios reikšmės: 1. nustatyti (*kieno*) buvimo vietą (*pagal kompasą*); 2. orientuoti; nukreipti; relf. *Orientuotis*; 3. susiorientuoti, susivokti (*naujoje padėtyje, aplinkoje*); 4. statyti (*pastatą*) fasadu į rytus. Anglų kalbos būdvardžio minėtame žodyne *orient* rodomos dvi reikšmės: 1. poet. Rytinis, rytų; 2. aukščiausios rūšies; tviskantis (*apie perlus*).

Nagrinėjami tarptautiniai žodžiai dažni vartosenoje, pvz.: *Kvalifikacijos tobulinimo programa orientuota į specialius atskirų valstybės tarnautojų grupių mokymo poreikius* Žin. 2006 10 27. *Mes orientuojamės į jauną žmogų, kad jis būtų išprusęs, socialiai nepažeidžiamas* šnek. *Televizijos programos orientuojamos jaunam žmogui, pagyvenusiam, be žinių, nėra kuo pasidžiaugti* R 2007 32. Reikėtų žinoti, kad tarptautinis žodis *orientuoti* turi atitikmenį (*nu*)kreipti; *orientuoti(s)* – išmanyti, nusimanyti; gaudytis. Kartais tinka ir lietuviški žodžiai *skirti*; *skirtas*, -a, pvz.: *Mūsų šventės prastai orientuotos į kokį nors įvykį* (=skirtos kokiam nors įvykiui) šnek. *Paslauga orientuota į tą žmogų* (=skirta tam žmogui), *kuriam jos reikia* rš. *Vaikų dienos centrai orientuoti į tris vaikų grupes* (=skirti trims vaikų grupėms) rš. *Vyriausybės socialinė politika turi būti orientuota į žmogaus gyvenimo lygio kėlimą* (=skirta kelti žmogaus gyvenimo lygį) šnek. Šiuo atveju sakinius daro sunkius ne tik tarptautinis žodis, bet ir visa sintaksinė konstrukcija.

Linkstama neįprastai vartoti neveikiamąjį dalyvį *orientuotas*, -a. Jis vartojamas vertinant patį žmogų, vienos ar kitos srities specialistą, valdininką, pareigūną ir kt. Žmogus gali sugebėti *orientuotis*, *susiorientuoti*, t. y. susivokti tam tikroje aplinkoje, tam tikromis aplinkybėmis, numatyti veiklos kryptį, išmanyti (darbą ir kt.) ir kt., bet negali būti *orientuotas*, pvz.: *Valstybės socialinei politikai vykdyti trūks-*

ta ir gerai orientuotų (=išmanančių, sugebančių orientuotis) *pareigūnų* rš; *Humaniškai orientuoti* (=humaniški, linkę į humaniškumą) *žmonės vykdo Gerumo akciją* šnek. Tokia tarptautinio žodžio *orientuotas*, -a vartoseną yra pažodinis vertimas iš anglų kalbos.

4.5. Žodžių *problema*, *probleminis*, *-ė*, *problemiškas*, *-a* reikšmės

Tarptautinio žodžio *problema*, kilusio iš graikų kalbos [gr. *Problema* – uždavinys, užduotis], DLKŽ nurodoma reikšmė 'teorinis ar praktinis uždavinys, reikalingas tyrimo, sprendimo'. Būdvardžių *probleminis*, *-ė* reikšmė siejama su žodžio *problema* reikšme, o *problemiškas*, *-a* rodoma reikšmė 'abejotinas, tirtinas, ieškomas'. TŽ teikiamos dvi žodžio *problema* reikšmės: 1. uždavinys, išskylantis tikslingoje žmonių veikloje ir reikalaujantis teorinio ar praktinio sprendimo; 2. sudėtingas, sunkiai išsprendžiamas klausimas. Būdvardžio *probleminis*, *-ė* rodo reikšmes: 1. susijęs su problema, sudarantis problemą; iškeliantis, aptariantis problemas. 2. sietina su *problemiškas*, *-a* reikšme 'neaiškus, neišspręstas, negalutinis'. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ rodo šias daiktavardžio *problem* reikšmes: 1. problema, klausimas; 2. *mat.*, *šach.* Uždavinys; 3. keblumas, sudėtinga situacija, sunkumas; 4. sietina su vartojamo pažyminiu *probleminis*, *-ė* reikšme ir teikiami iliustraciniai pavyzdžiai *problem novel* 'probleminis romanas'; *problem child* 'sunkus vaikas'. Būdvardžio *problematic(al)* rodoma reikšmė 'probleminis, problemiškas, abejotinas'. Turint galvoje ir anglų kalbos žodžio *problem* reikšmes tarptautiniam žodžiui *problema* suteikiama ir naujų, lietuvių kalbai nebūdingų reikšmių. Socialiniame diskurse, kaip ir apskritai bendrinėje lietuvių kalboje, jis linkęs nukonkuruoti įprastus lietuvių kalbos žodžius (*sudėtingas*) *dalykas*, *reikalas*; *vargas*, *rūpestis*, *sunkumas* ir kt., pvz.: *JAV medikų duomenimis, 71 proc. nereguliariai miegančių žmonių turi su miegu susijusių problemų* LR(GB) 1999 230. *Man pačiai, kaip moteriai, problemų nekyla, bet kaip valdžios pareigūnė pirmiausia matau su darbu susijusias problemas* R 1999 53. *Vaikai iki 3 metų dėl tėvų socialinių problemų ar sveikatos sutrikimų negali būti atskiriami nuo šeimos ir apgyvendinami sutrikusio vystymosi kūdikių namuose* R 2007 38. *Vaikų savivadybių gal būtų išvengta, jei tėvai laiku būtų pastebėję savo atžalų problemas* LR 2007 28.

Plečiama ir tarptautinio žodžio *problema* vartoseną. Ypač pamėgtos sąvokos *problemiška šeima* LR 2004 48, *problemiškas vaikas* LR(S) 2006 174, *problemiškas paauglys* LŽ 2001 238, *probleminė šeima* LR 2006 137, *probleminis vaikas* VŽ 2004 51, *probleminis paauglys* LŽ 2006 14. Šiuo atveju iš lietuvių kalbos stumiami vartojami variantai *sunki šeima*, *nedarni šeima*, *sunkus vaikas* arba *asociali šeima*, *asocialus vaikas*, *asocialus paauglys* ir kt. Vartojami ir terminai *socialinės rizikos šeima* LR 2007 39, *socialinės rizikos vaikas* rš, *socialinės rizikos paauglys* rš. Žinoma, *socialinės rizikos šeima* (apie tokios šeimos sampratą žr. Guščinskienė, 2006, p. 16–17) dar nereiškia, kad ji yra *asociali šeima*. Šios sąvokos semantiškai netapačios. Netapačios sąvokos ir *socialinės rizikos vaikas*, *socialinės rizikos paauglys* ir kt. ir *asocialus vaikas*, *asocialus paauglys* ir kt. Vartosenoje pastebima, kad vietoj tikslių variantų *asocialus*, *-i* (šeima, vaikas, paauglys ir kt.) ir *socialinės rizikos* (šeima, vaikas, paauglys ir kt.) vis dėlto dažniau tiesiog negalvojant griebiamasi išplėstos reikšmės tarptautinių žodžių *probleminis*, *-ė*, *problemiškas*, *-a* (šeima, vaikas, paauglys ir kt.).

4.6. Žodžių *mobilus*, *(-is)*, *mobili*, *(-ioji)* reikšmės

TŽ nurodoma lotynų kalbos kilmės tarptautinio žodžio *mobilus* [lot. *mobilis*] reikšmė 'judamas, judrus'. „Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas“ rodo šias būdvardžio *mobile* reikšmes: 1. judrus, pašlankus, galintis judėti; 2. gyvas, nepastovus (apie veido išraišką); 3. *kar.* mobilus, judamas.

Suaktyvėjo tarptautinių žodžių *mobilus*, *(-is)*, *mobili*, *(-ioji)* vartoseną įvairiomis reikšmėmis, žinoma, turint galvoje ir anglų kalbos žodžio *mobile* reikšmes. Bet vartosenoje galima rasti šiems tarptautiniams ir lietuviškų arba įprastesnių tarptautinių atitikmenų bei pakaitų. Palyginti neseniai pradėtas vartoti pavadinimas *mobilioji Vaikų vasaros stovykla* 'dažniausiai septynių dienų stovykla, kuri įrengiama vienoje vietoje, o po kelių dienų perkeliama į kitą miestelį ar kaimą' LŽ 2004 83 turi atitikmenų *kilnojamoji Vaikų vasaros stovykla*, *laikinoji Vaikų vasaros stovykla*, kurie dažniau pastebimi oficialiojoje šnekamojoje kalboje. Greta varianto *mobilioji laboratorija* 'mikroautobusas su modernia įranga, skirta augalų ir gyvūnų apsaugai tirti, žmonių sveikatos profilaktikai ir kt.' LR (RV) 2002 37 vartojama ir *autolaboratorija* LŽ 2003 106, *laboratorija ant ratų* LŽ 2002 2; *mobilioji biblioteka* 'paprastai mikroautobusais po įvairias vietas vežiojamos knygos ir aptarnaujami skaitytojai' LŽ 2003 22, *mobilusis knygynas* 'dažniausiai mikroautobusais vežiojamos ir parduodamos knygos' VŽ 2003 8 turi ir vartosenoje pastebėtų atitikmenų *bibliobusas* rš, *autobiblioteka* LŽ 2003 9, *autoknygynas* LR 2002 49 (plg. *autoparduotuvė* LR 2005 36); kartais ta pačia reikšme vartojama *išvažiuojamoji laboratorija* LŽ 2002 48, *išvažiuojamoji biblioteka* LŽ 2003 52, *išvažiuojamasis knygy-*

nas VŽ 2003 12. Mokslininkų grupė, sudaryta atlikti mokslo tiriamąjį darbą paprastai per nustatytą laiką, turėjo pavadinimus ne *mobilioji mokslininkų grupė* R 2002 102, *mobilioji mokslinė grupė* LA 2001 43, bet *laikinoji mokslininkų grupė*, *laikinoji mokslinė grupė*.

Susidaro įspūdis, kad tarptautiniai žodžiai *mobilus*, *(-is)*, *mobili*, *(-ioji)* dažnai vartojami negalvojant apie šių žodžių reikšmę, nei apie tai, kur jie tinka ir kur netinka. Dabar visiškai nepagrįstai jie imami vartoti ir vietoj įprastų lietuvių kalboje žodžių *veiklus*, *-i*, *energingas*, *-a*, *aktyvus*, *-i*, *judrus*, *-i*, *gyvas*, *-a*, *darbštus*, *-i* ir kt., pvz.: *Aš esu mobili moteris, negaliu sėdėti namie rankas sudėjusi* LŽ 2003 42. *J. J. Ypač mobilus tampa, kai parengęs užsienio informaciją TV3 „Žinioms“, atsideda laidai „Be tabu“* LR (TVA) 1999 52 3. *Jis buvo mobilus, mėgo daug keliauti* LŽ 2004 89. *Reikia būti mobiliems, kad išliktume* LA 1997 234. *Šiai suformuotai koalicijai reikia tvirtos, mobilios opozicijos* LŽ 2005 5.

Dabar pastebimas ypač ydingas polinkis – nusitveriamas vienas ar kitas skolinys, jis kaišiojamas kur reikia ir nereikia, pamirštant turimus ar turėtus tos pačios reikšmės lietuvių kalbos žodžius, nors jie visada yra suprantamesni. Labai svarbus dalykas, – ar tarptautinis žodis pavartotas ta reikšme, kuria jis seniai vartojamas lietuvių kalboje (plg. Paulauskienė, 2004, p. 14). Jei laužomos žodžių reikšmės ribos, neišvengiama ir dviprasmybės, kartais ir nesusikalbama. Dėl didelio skolinių kiekio smunka savosios kalbos prestižas, gali atsirasti ir nepasitikėjimas sava kalba. Vadinasi, visada reikėtų pamąstyti, ar ir tarptautinio žodžio, kaip ir apskritai skolinių, negalima pakeisti lietuviškais žodžiais. Kitaip tariant, jeigu galima neiškraipant informacijos pasakyti lietuviškai, reikia ir sakyti lietuviškai. Kita vertus, beatodairiškai vartojant skolinius dažnai žeidžiamos ir leksikos normos. Be kita ko, vartojant juos vietoj įprastų lietuviškų žodžių, kenkiama lietuvių kalbos ir kultūros savitumui.

Išvados

Skolinių duomenų analizė rodo šias ryškesnes jų vartojimo tendencijas socialiniame diskurse:

- 1) atsiranda naujų skolinių, kurių dalis yra anglų kalbos žodžiai, kiti – per anglų kalbą atėję iš klasikinių kalbų, ypač lotynų;
- 2) gausėja morfologiškai neadaptuotų, anglų kalba vartojamų žodžių;
- 3) ne visada pagrįsta skolinių, ypač tų, kurie nėra terminai, arba tų, kurie turi gerų lietuviškų atitikmenų, vartoseną;
- 4) menkėja polinkis ieškoti tarptautiniams žodžiams ir apskritai skoliniams lietuviškų atitikmenų;
- 5) tarptautiniams žodžiams suteikiama naujų, lietuvių kalbai nebūdingų reikšmių, dažnai paremtų atitinkamų anglų kalboje vartojamų žodžių reikšmėmis;
- 6) daugėja tarptautinių žodžių naujomis reikšmėmis, stumiami iš vartosenos lietuviški žodžiai, dažnai žeidžiamos ir vartojamos leksikos normos.

LITERATŪRA

1. **Guščinskienė J.** Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija // Socialinis darbas. 2006. Nr. 5(2). P. 15–23.
2. **Koženiauskienė R.** Juridinė retorika. – Vilnius: Teisės informacijos centras, 2005.
3. **Lietuvių kalbos enciklopedija.** – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.
4. **Paulauskienė A.** Teisinių kalba ir bendrosios normos. – Vilnius: Justitia, 2004.
5. **Pikčilingis J.** Lietuvių kalbos stilistika. – Vilnius: Mokslo, 1975. T. 2.
6. **Rudaitienė V.** Dėl tarptautinių žodžių semantinių pokyčių administracinėje kalboje // Specialybės kalba: tyrimas ir dėstymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 123–133.
7. **Sondaitė J.** Šeimos mediacija: užsienio šalių patirtis // Socialinis darbas. 2006. Nr. 5(2). P. 24–28.
8. **Vaičekauskienė L.** Teorinės svetimžodžių norminimo prielaidos // Skoliniai ir bendrinė kalba. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004. P. 9–29.
9. **Vladarskienė R.** Dėl teisės aktų vertimo // Skoliniai ir bendrinė lietuvių kalba. – Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004. P. 177–188.

Šaltiniai

- DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
 KP – Kalbos patarimai/Leksika: skolinių vartojimas (L1). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
 LR – Lietuvos rytas (dienraštis).
 LR(GB) – Gyvenimo būdas („Lietuvos ryto“ priedas).

LR(S) – Sostinė („Lietuvos ryto“ priedas).

LŽ – Lietuvos žinios (dienraštis).

Piesarskas B. Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: Alma littera, 1998.

R – Respublika (dienraštis).

rš – oficialieji raštai.

Socialinės apsaugos terminų žodynas. – Vilnius: Sveikatos ekonomikos centras, 1999.

šnek. – šnekamoji kalba.

TŽ – Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Alma littera, 2004.

VŽ – Vakaro žinios (dienraštis).

Žin. – Valstybės žinios (oficialus leidinys).

Skaitmenys žymi metus, numerius, puslapius.

LOAN WORDS IN SOCIAL DISCOURSE: USAGE AND NORMS

Assoc. Prof. Dr. Vida Rudaitienė

Mykolas Romeris University

Summary

The article aims at revealing the most distinctive trends regarding the usage and norms of loan words in social practical discourse. While analysing some extra linguistic and interlinguistic factors that affect the usage of loan words, the latter has been evaluated from the point of view of the norms of the Lithuanian language. A serious problem – a question whether the use of loan words is inevitable and whether they can be replaced by ordinary words or terms of the native Lithuanian language – has been considered in the article.

The analysis has been build official papers and document study. Fact and samples of language have been collected from different articles on legal issues in media. Some samples have been taken from social workers, politicians radio or TV oral presentations or speeches made in conferences, meetings, etc.

The article focuses on the lexis of foreign languages: international words and other loan words. One group of foreign words or phrases used in the form they are used in source language have been taken from the classical language, usually Latin; whereas the other group consists of words taken from the English language. The article shows that some of the loan words applied in Lithuanian have equivalents. International words develop new senses, unusual in Lithuanian, which appear to derive from the meaning of the respective English words. This is an issue of the superficial translation of official papers and documents: in the process of translation thus limited in quality, the meaning of international words current in English is treated randomly. Consequently, these words bypass translation. Random entries of international words in „The Dictionary of Contemporary Lithuanian“ and in „The Dictionary of International Words“ are the only and sole reference in explaining the consequences. As a result, a tendency to search Lithuanian equivalents to international words fades. While giving preference to international words over the common Lithuania vocabulary, the uniqueness of Lithuanian is made suffer a damaging influence. Therefore the norms of Lithuanian language suffer and its identity.

Keywords: discourse, loan words, international words, extralinguistic factors, interlinguistic factors, morphologic adaptation.